

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ”
ФИЛОСОФСКО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЕТНОЛОГИЯ

Анелия Иванова Манова

**НЮ ЕЙДЖ В БЪЛГАРИЯ:
ЖИТЕЙСКИ ПРОЕКТИ И ПРАКТИКИ ЗА САМОУСЪВЪРШЕНСТВАНЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Докторска програма: Етнология

Научен ръководител:
Доц. д-р Николай Вуков

ПЛОВДИВ, 2019

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на Катедра „Етнология” към Философско-исторически факултет на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”, с протокол № 146 от дата: 30.09.2019 г., гр. Пловдив.

Настоящият дисертационен труд „Ню ейдж в България: житейски проекти и практики за самоусъвършенстване” е с общ обем от 270 страници, от които основен текст (увод, три глави, заключение и библиография) – 242 стр. и приложения (По теренен материал от втората глава: дневна програма, писмо, 19 броя снимки от интернет източници и от личен архив, дешифрирани части от беседи, аудиозаписи от беседи – 11 броя, на CD носител. Към трета глава: три коментара от интернет източници, свързани с частен случай; таблица, отново от интернет източник) – 28 стр. Текстът в изложението е подкрепен от една фигура, под формата на изображение. Цитираната библиография включва 153 заглавия на български и английски език.

Състав на научното жури: Проф. д.ф.н. Милена Беновска-Събкова

Доц. д-р Вихра Баева

Доц. д-р Меглена Златкова

Доц. д-р Добринка Парушева

Доц. д-р Николай Вуков (научен ръководител)

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе на 07.02.2020 г. от 14:00 часа в 14 семинарна зала на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”. Материалите по защитата са на разположение в Катедра „Етнология”.

**НЮ ЕЙДЖ В БЪЛГАРИЯ:
ЖИТЕЙСКИ ПРОЕКТИ И ПРАКТИКИ ЗА САМОУСЪВЪРШЕНСТВАНЕ**

Съдържание на дисертационния труд:

Увод	5
I Глава: Ню ейдж – световни перспективи и български контексти	10
1. Прохождане в полето.....	10
2. Академичното внимание към Ню ейдж.....	13
3. Дефиниции и дебати.....	17
4. Контексти и периодизация.....	27
5. Ню ейдж и парадигмата на психологията.....	33
6. Ню ейдж прояви в литературата	38
7. Особенности и често срещани вярвания и мотиви, свързани с Ню ейдж	42
8. Епохата на Водолея и попкултурата на XX век.....	55
9. Предварителен теренен опит и подготовка за настоящия дисертационен труд....	57
10. Теоретична рамка.....	69
11. Методи при изследване на Ню ейдж културата и изследването на конкретни терени, заложен в настоящия текст.....	81
II Глава: „Освободени“ личности – усъвършенстване на тяло и дух („Нека всички бъдат щастливи“)	97
1. Терен „Випассана“: от контрол над тялото към контрол над живота.....	97
Приготвления и несигурност	97
Затвори очи и скочи.....	100
Участници.....	102
Инструктаж	103
Вечерята	103
Запознаване със съквартирантките	104
Начало на благородното мълчание	105
Кой кой е?	109
Ден 1.....	113
Ден 2	121
Ден 3.....	129
Ден 4.....	138
Ден 5.....	143
Ден 6.....	148

Ден 7.....	150
Ден 8 и 9.....	153
Ден 10.....	155
2. Малко за преживяванията ми след терена.....	159
3. Общ поглед към терен „Випасана“: анализ и основни резултати.....	160
III Глава: Житейски проекти: „Лего“ личности – играта на преформулиране на проект и идентичност („Ти не си зодията си“)	182
1. Терен „Астрология“: от предназначения характер към начертано от характера....	182
Общ план	183
Ютуб, сцена и инструмент на автентичността.....	186
Коя е Ванеса Виденова?	188
Публичността на Ванеса и как тя е изградена в социалните мрежи.....	190
Ванеса и личен живот.....	191
Запознанство и лични срещи (кратък преглед).....	192
Ню ейдж манифест.....	193
Традиционно/модерно в астрологията. Трансформиране на знанието	195
Усъвършенстване чрез астрология	198
„Астрологията плацебо ли е“?	201
Схема анализ на коментари	203
DIY: Направи си сам. Лего личности	205
Ню ейдж и житейският проект на Ванеса	210
Заклучение	228
БИБЛИОГРАФИЯ	234
ПРИЛОЖЕНИЯ	242

Кратко представяне на дисертационния труд

Проблемна ситуация, актуалност и значимост

Сложна и дълга е трансформацията до подвижността и автономността, която днес индивидите в Западните общества упражняват. На нейния фон се разполагат редица промени в социалния ред, обусловили възможността за нейната поява. Двадесети век довежда до край някои от идеите на Просвещението и рационализма, заложили от предишните две столетия. Нуждата от равноправие, етиката на хуманизма, постепенната изява на автономността и свободата изграждат идеите на задаващата се Модерност в началото на века. Последвалите военни конфликти, политическите експерименти на комунистическите и тоталитарни режими, предизвикателствата пред демократичните идеи, ускоряването на технологичния напредък и не на последно място рушащите се контури на православие и католицизъм, довеждат до редица напрежения в социалната реалност на индивидите от Западния свят. Промените в икономическия и културния живот са следвани от нова глобална реалност, благодарение на осъществения бърз скок в науката и технологичния напредък. Чрез темпа на развитие на съвременните технологии се достига и до едно ново разгръщане на методите за комуникация и водене на социален живот, осъществяващи се във виртуалното пространство, с което днес хората разполагат. Това оформя нови начини на свързване и заедно с това нови научни, технически, етични, духовни и социални проблеми.

Разбираем е фактът, че тази картина на бурни промени няма как да не постави индивидите пред редица предизвикателства. В настоящето изследване се прави опит да се открие по какъв начин Ню ейдж кореспондира с тези предизвикателства, като убеждението ми е, че наличието на вече все по-доминиращи Ню ейдж принципи в Западните общества е опитът на хората да овладеят сблъсъка на толкова много социални и културни фактори, които оформят един изключително многопластов съвременен постмодерен сюжет. В този трудно „смилаем“ проект на преден план излиза нуждата, усилието и трудността на съвременния човек да концептуализира собствения си свят.

Цел и задачи на дисертационния труд

В настоящия текст „запечатвам“ една картина на онова, което се е открило пред мен при търсенията ми на очертанията и многоликостта на Ню ейдж. Тъй като Ню ейдж не представлява конкретна група и не е система, а по-скоро набор от практики идеи, често аморфни и синкретични, които могат да бъдат във всякакви конфигурации, **целта** на това изследване не е да се „идентифицира“, „обобщи“ и „посочи“ Ню ейдж, а да се

представят и интерпретират аспектите, които въздействат върху житейските проекти и личностните реализации на носителите на Ню ейдж културата. Тези аспекти могат да бъдат безкрайно много, затова в изложението съм се спряла на една определена практика и на един частен случай, чието подробно представяне и интерпретация ми дава възможност да открия различни прояви и характеристики на изследваните от мен явления. Въз основа на тези прояви се очертават и **главните концепти**, заложиени в това изследване, които са **практики за самоусъвършенстване и житейски проекти**. Тези концепти са ценен пробив в съставянето на възможна структура, чрез която да бъде мислена Ню ейдж културата. Под „житейски проект“ в това изследване се разбира онова, което хората привиждат за своя най-висока реализация и към което се стремят, а под „самоусъвършенстване“ – процесът на осъществяване на тази реализация. Това ми служи и при подбора на подходящи конкретни терени, чрез които да изследвам зададената проблематика.

За изпълнението на тези свои цели дисертационният текст си поставя следните основни задачи. На първо място, текстът има задачата да постави проблематиката, свързана с Ню ейдж в българската академична среда и по-специално чрез провеждане на етноложко изследване. В тази връзка е и задачата да се проследи каква роля играе Ню ейдж в съвременността и как оформя определен пласт от социокултурния пейзаж на обществата, определяни като постмодерни/късномодерни. Друга важна задача е да се разгледат неговите аспекти при създаване на житейски проекти чрез практики за самоусъвършенстване. Накрая стои и задачата да се направи опит да се обясни какви нужди обслужват житейските проекти, съставени по този начин. Тези задачи са обект на решаване в хода на анализа, но в отделни части на текста е отделено по-специално място на всяка от тях. Те също така се свързват и с изследователските въпроси (вж. по-долу), които са поставени с оглед на спецификата на всяка една от главите.

Емпиричен материал

За осъществяването на своите цели и задачи, текстът се опира на богат и разнообразен емпиричен материал, извлечен въз основа на теренни наблюдения, интервюта и общуване посредством различни социални мрежи. В хода на работата по темата са проведени многобройни предварителни интервюта с представители на различни Ню ейдж групи в България. Осъществени са множество наблюдения и лични участия в редица практики, които могат да се определят като свързани с това поле. Тази изследователска работа, както и предварителният опит, който имах, помогнаха да се изберат два основни казуса, върху които е фокусирано вниманието в текста. Това са

терен „Випасана“ – специален обучителен курс по медитация, поставен в български условия, и **терен „Астрология“** – свързан с образователен ютуб канал, посветен на астрологични вярвания. Двата терена са избрани, защото дават възможност за задълбочено изследване на значения, функции и употреби на явлениято Ню ейдж. Също така, изведените казуси са пряко обвързани с двата водещи концепта на това изследване, които вече бяха отбелязани – житейски проект и практики за самоусъвършенстване. Първият случай свидетелства за практика, на базата на която индивидът може да осъществи зададен житейски проект, а втората за начин, по който житейските проекти на индивидите могат да бъдат преформулирани в желани форми, като това отново се постига чрез поредица от лично избрани практики.

Подход и методи на изследване

Важна роля при така поставените изследователски случаи играе **методологията** на изследване. Тя е подбрана съобразно академичната ми подготовка и се конкретизира чрез **качествен подход**. За изпълнението на поставените цели и задачи и с оглед на спецификата на събрания емпиричен материал са използвани следните основни методи: събиране и обработка на данни от академични изследвания; пряко наблюдение с участие от страна на изследователя (регистрирани чрез теренен постдневник и предадени чрез плътно етнографско описание); свободни разговори; неструктурирани интервюта; проучване на влого и блогосферата.

Във **втора глава** по-конкретно качественият подход е осъществен с няколко главни метода и те са наблюдение с участие, водене на „пост“-теренен дневник, автоетнография, задълбочен интерпретативен анализ на материала и елементи на авторефлексивен анализ. Към тях се добавя и методът на свободния разговор при интервюиране, както и продължителното наблюдение на развитието на случая (последните четири години). Те обаче са по-второстепенни методи за същинската картина, която ще бъде представена в тази глава и по-скоро са ми позволили да верифицирам някои впечатления от терена си постфактум. Тези впечатления ще доизясняват и обясняват някои аспекти на случая синхронно, в хода на самия анализ.

В **трета глава** отново е налице качествен подход при събиране на информация, а именно: дълъг период, (от четири години), на наблюдения над избрания казус с пряко участие в него, когато това е необходимо. Използване отново на свободни разговори при интервюиране, водене на теренен дневник, проучване на блога и влогосферата, на чиито фон се развива каналът за астрология. Наред с това се извеждат и някои елементи от клипове и прояви на общността, описани в теренния дневник, за да се очертаят и

анализират техните основни характеристики. Предпочетени са формати на анализ като схема и контент анализ при обработка и синтез на данните от терена.

Теоретична рамка

При извършването на анализа върху материала съм се опирала на редица възможни подстъпи към темата. Използвани са академични образци във връзка с Ню ейдж и неговата специфика, а също и във връзка с полето на нови религиозни движения (напр. Nanegraaff, 1996; Hammer, 2001; Heelas, 1996; York, 1995). Теоретичната ми рамка е съобразена с теории, опрени на по-мощабните процеси на модерност, постмодерност, глобализация, технологичен напредък, нови форми на комуникация и изграждане на идентичност. По-специално е следвано разбирането за модерността, представена като „течна“ (Bauman, 2000), представата за „постмодерност“ (Лиотар, 1999), съвременните рискове в модерните общества, свързани с прекомерна свобода (Бауман, 2003; Бек, 2013; Giddens, 1990), и късномодерните форми на съставяне на идентичност (Giddens, 1991; Бурдийо, 1997; Лиотар, 1993; Тейлър, 2003). Обърнато е внимание на водещи теории, свързани с представата за глобализиращ се свят и последиците от този процес (Бауман, 2013; Тейлър, 1999; Ападурай, 2006; Робертсън, 2004; Фуко, 2016). Направен е опит да се оползотвори ресурсът също на теории, свързани с полето на религията и по-специално с процесите на секуларизация и десекуларизация (напр. Berger, 1967; Casanova, 1994; Бъргър, 2004), както и на теориите за последиците от технологичния напредък в съвременния свят (Кастелс, 2004; Кастелс, 2006; Роза, 2015). Всички тези подстъпи са подчинени на следването в целия текст разбиране за Ню ейдж като „култура“ и са използвани в очертаване на сложния и многолик характер на изследваните случаи и явления.

***

Представените основни части на текста (проблемна ситуация, актуалност на темата, цел и задачи, теоретични основи, емпиричен материал и методология) са представени в **Увода** на дисертационния труд и отчасти в **Глава I**. Изложените аспекти са основополагащи и поради това намират място и тук. По-надолу ще представя накратко съдържанието на трите глави и заключенията, до които съм достигнала.

I ГЛАВА: НЮ ЕЙДЖ – СВЕТОВНИ ПЕРСПЕКТИВИ И БЪЛГАРСКИ КОНТЕКСТИ

Първата глава започва с представяне на задълбочен поглед към изследванията, свързани с Ню ейдж, които в края на 70-те и началото на 80-те години започват бавно да оформят и утвърждават това поле в хуманитарните науки. То се появява първо в САЩ, а малко по-късно, почти успоредно с това, във Великобритания. Ню ейдж проблематиката предизвиква интереса предимно на автори, свързани с полето на религията. Значими имена, които трябва да бъдат споменати във връзка с разработването на това поле, са Джеймс Люис, Гордън Мелтън, Пол Хилас, Майкъл Йорк, Уолтър Ханеграф, Стийв Сътклиф, Олав Хамър, Дарън Кемп и др. Всички тези автори предлагат задълбочени научни анализи и преглед на теоретични постановки, като по-често се фокусират върху развитието на коментираните от тях движения във Великобритания и САЩ и тяхното значение за социокултурния живот в тези страни. Те участват активно в научни дебати и оформят теоретичните перспективи в това поле.

Изследването на постмодерен феномен като Ню ейдж културата е сложна задача и много от трудностите, с които се сблъскват ранните проучвания на Ню ейдж, далеч не са напълно решени днес. На първо място трябва да се отбележи, че дефинирането на това какво е Ню ейдж лесно се изплъзва (York, 2001, p. 363; Granholm, 2013, p. 59; Кемп, 2004, p. 1). Авторите поставят различно съдържание на термина в зависимост от теоретичната парадигма, от която изхождат. Тъй като в началото на търсенията по въпросите на Ню ейдж, темата често се поставя в полето на религията, то нейните дефиниции се търсят най-вече в посока „алтернативна духовност“ (Sutcliffe & Bowman, 2000). Тази идея обаче не изглежда задоволителна, тъй като далеч не всеки, който търси духовност, прибегва до практики и идеи, отнасяни към Ню ейдж. Липсата на конкретни очертания на този феномен, който засяга различни области от социалната реалност, очертава много дискусии и критики към понятието. Постепенно в това поле опити за изследвания са направени от социолози, антрополози, историци, философи, теолози, психолози и др. Фактът, че Ню ейдж се появява като тема в толкова много части на хуманитарното поле, свидетелства за нарастващото му значение и го утвърждава като сфера с голям потенциал за изследване на различни феномени – от религиозни, до културни и дори психологични. Неговата многопластовост обаче не помага да се разясни достатъчно ясно съдържанието на този термин. Без тази важна основа е почти

невъзможно да се съставят граници на това понятие и точно определени начини, по които може да се борави с него.

Поради всички тези характеристиките на Ню ейдж, определянето му като обект на изследване може да се окаже една почти непосилна задача. Предвид факта, че има различни подходи и интерпретации на определението за Ню ейдж, на полагането му в хуманитарното поле, на очертаване на неговите възможни граници, на осмисляне на съдържанието на този термин, е от изключителна важност да се състави структура, която да позволява както осмислянето на явлението, така и поставянето му в българска среда. Поради тази причина първа глава продължава с очертаването на моя ракурс към Ню ейдж, на който се подчинява цялото изследване, а именно представата за „Ню ейдж култура“. Подстъпът е аргументиран чрез научната ми подготовка в областта на етнологията/антропологията. Той е важен момент от това изследване, тъй като чрез него се разгръщат по подходящ начин смислите, формите на съществуване и значенията, които носи това поле за съвременността. Заедно с това са направени някои уговорки за работата с понятието в текста. Също така са повдигнати някои етични въпроси около това как да бъдат наричат последователите на тази култура. Уточнено е и защо се използва названието „Ню ейдж“ и че като синоними ще бъдат употребявани също „Нова епоха“ и „Ера на Водолея“.

След като са въведени тези важни понятия, се пристъпва към значимите контексти, които пораждат новото отношение към човека и развиването на неговите възможности. Чрез исторически преглед на периодизацията се наслагват контексти от края на XIX до началото на XXI век. Предложената подредба следва моята логика и разбирания за значимостта на различни събития и личности, повлияли на съставянето на благоприятен културен климат за появата на Ню ейдж, такъв какъвто е познат днес. Все пак тази подредба се опира и на вече споменатите автори в полето, като сведенията от техните изследвания за различните периоди се ползват активно и обогатяват подредбата.

По-конкретно контекстите са свързани със създаването на Теософското общество в края на **XIX до началото на XXI век** от рускинята Елена Блаватска и нейният кръг от последователи. Следва маркирането на **периода между двете световни Войни** и бурните културни и социални промени, които съпътстват този период. Маркирани са също основни философски течения, влиянието на изкуството и литературата, както и неизбежните кризи, които оставят своя отпечатък, като

„Голямата депресия“, „изгубеното поколение“. Отбелязва се нарастващата роля на психологията и психоанализата, а така също зараждането на нови религиозни движения, които оформят една „нова духовност“ и целят да вдъхнат нови сили и смисъл на хората. Следващият неизбежен контекст по отношение на Ню ейдж е маркиран чрез **60-те години на XX век** и Хипи културата. Периодът изиграва ключова роля за постепенното изграждане на идеология, която Ню ейдж сякаш наследява именно от Хипи движението. Макар то да има кратък живот и през **70-те години** да губи своето влияние, а последователите му да се насочват към по-уседнал начин на живот, в съзвучие с ориентирите за висок социален стандарт, които капитализмът задава, емблемите на Хипи и основните ценности се запазват. Те са свързани най-общо с либерализъм, ненасилие, равноправие, източни философии и практики. Десетилетията на **80-те и 90-те години** са подчинени на големите промени около падането на Желязната завеса и възстановения „диалог“ между Запада и Изтока. В този период се наблюдава един много по-интензивен пренос на идеи и културно взаимодействие. Специално в България под влиянието на новите свободи се наблюдава повишен интерес към различни аспекти на духовността. В публичното пространство започват все по-активно да присъстват теми, носещи трансцендентен смисъл. Започва бавно да се налага като популярна литературата за самопомощ и самоусъвършенстване. **Началото на XXI век** е последният по-голям и важен контекст, характеризирани от технологични нововъведения и промени, свързани с комуникация, пренос на данни, ускорен международен транспорт, пространствена мобилност и др.

Цялата тази световна социална картина води до нови възможности, но и до нужда от осмисляне на човешкия опит по начин, който да взима предвид свободата и автономността, културния релативизъм и търсенето на автентичност. На този фон Ню ейдж културата има нужната почва за достигане на все по-широк обхват. В нея също така се побира нуждата и от преосмисляне на духовността. Това преосмисляне трябва да пасва на гъвкавостта и индивидуализма – нещо, което световните религии все по-трудно успяват да удържат, поне в културите, считани за носители на западни идеи. Допълнително е обърнато внимание на аспекта на влияние на литературата за самопомощ и на разширената употреба на психологията днес. Те са важни фактори и своеобразни сцени, където Ню ейдж намира свое поле за изява.

По отношение на значими контексти може би най-важният контекст, на който е отделено специално внимание в текста е **българският контекст**, защото именно той

играе съществена роля в настоящото изследване. Той е проследен по-конкретно, като отново се достига до началото на ХХ век и се разглеждат религиозни явления като например, формиране на българското движение Бяло братство. Обърнато е и внимание на периода на социализма и културната почва, която той залага, за да се достигне до следващия период – този на постсоциализма и т.нар преход към демократично управление. Днес България е част от глобалната реалност на съвремието и като такава социокултурният климат в страната позволява добра възможност Ню ейдж да бъде разгърнат и изследван именно в условията на една постсоциалистическа страна.

Текстът предлага и подходяща теоретична рамка, която е в състояние да удържа и направлява разбирането за набелязаните периоди чрез световните теоретични образци в сферата на хуманитарното познание. В първа глава тя е разгледана и аргументирана подробно, като по-специално внимание е обърнато на модерните и постмодерни перспективи и наблюдаваните в тях феномени, свързани с глобализация, идентичност, мобилност, технология, комуникация, автономност и пр.

Извън тези важни ориентири за академични изследвания в полето на Ню ейдж, периодизация, контексти, теория и понятия, в първа глава се разглежда подробно и моят предварителен опит с терени, които съм определила като част от така зададената Ню ейдж култура. Проследявам подробно моята лична траектория в полето, като обръщам голямо внимание на начина, по който извършвам своите изследвания и научния инструментариум, от който изхождам. Теренният ми опит и използвани аналитични инструменти са важна основа и за друг важен пункт в първа глава, а именно извеждането на някои често срещани вярвания и мотиви, характерни за Ню ейдж културата. Това е направено с известната уговорка, че те могат да бъдат безкрайно много и извеждането им в настоящото изследване в никакъв случай не е окончателно, а е по-скоро ориентировъчно и оставящо възможност за преговаряне и разширяване. Определените от мен често срещани вярвания и мотиви са разположени в отделни параграфи и в тях по-специално място намират представи, свързани с холизъм, тяло и дух, божественост, прераждане, карма, представата „всички сме едно“, позитивно мислене, здраве и изцеление, веганство и вегетарианство, същества от други светове и т.нар. ченълинг, „женско начало“ и пр. Коментирани са и някои аспекти на очакванията във връзка с настъпването на една „Епоха на Водолея“.

Ориентацията в теренния ми опит и извеждането на често срещани вярвания и мотиви очертава и главните концепти, заложили в това изследване, които са **практики за самоусъвършенстване и житейски проекти**. Тези концепти са ценен пробив в

съставянето на възможна структура, чрез която да бъде мислена Ню ейдж културата. В текста те служат и при подбора на подходящи конкретни терени, чрез които да изследвам зададената проблематика. Двата основни терена – терен „Випасана“ и терен „Астрология“ са представени и коментирани задълбочено съответно във втора и трета глава на дисертационния труд.

II ГЛАВА: „ОСВОБОДЕНИ“ ЛИЧНОСТИ – УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ТЯЛО И ДУХ. („НЕКА ВСИЧКИ БЪДАТ ЩАСТЛИВИ“)

Тази глава се основава на плътно етнографско описание на вече споменатия терен „Випасана“, както и на неговия анализ и значение за постигането на разбиране по отношение на Ню ейдж културата в съвременна България. С помощта на личното ми участие и потапяне в тази практика описанието на терена е постигнато с елементи на пътеписен разказ. В него се очертава идеята на практиката, начинът на провеждане на курса по медитиране в български условия и самото му протичане.

Терен „Випасана“ носи името на техника на медитиране, преподавана чрез десетдневен курс, провеждащ се в България. Разпространен е в още множество страни по света¹, а произходът ѝ е свързан с културата на държавата Бирма (днешен Мианмар). Медитативната практика е основана на будизма и е преподавана в големи групи от хора (в курса, в който участвах, групата се състоеше от 158 души, почти равен брой мъже и жени) в специално построени центрове или наети големи пространства. По време на целия курс по медитиране е необходимо обучаващите се да останат в изолираните условия, които са предложени, като спазват обет за мълчание и строг дневен режим². Също така участието, престоят и храната на този курс са напълно безплатни. Поради спецификата на терена той бе изследван чрез лично участие във въпросния курс, а поради сложните обстоятелства около проникването в този терен (няма възможност за употреба нито на записващи устройства, нито за водене на бележки, нито за разговори с участниците по време на курса), той е представен чрез плътно етнографско описание и автоетнография.

Намесвам пряко преживяванията си и избирам елемента на пътеписен разказ поради спецификите на дадения терен (липса на записващи устройства, липса на

---

¹ В официалния сайт на курса по Випасана в България е посочено, че в света има 202 центъра, специално създадени за обучение по Випасана и 139 наети места за преподаване. <https://www.dhamma.org/bg/locations/directory>, последно посетен на 04.09.2019 г.

² Дневният режим може да се определи като тежък, тъй като са наложени редица правила и забрани. Едно от тях е да се спазва обет за мълчание през целия период на курса. Също така режимът включва ставане в 4:00 сутринта, хранене по два пъти на ден, медитиране около 12 часа на ден, разделени на 4 модула от по 3 часа с кратки почивки между всяка сесия. А всяка вечер преди лягане участниците слушат аудиозапис (беседи), указващ инструкции за следващия ден и разясняващ философията на практиката.

комуникация между участниците, мълчание, изолация, медитиране). Подбрала съм именно този терен, тъй като го намирам за есенциален измежду многото други практики, които съм срещала и изследвала през годините³. В него се откриват някои от основните търсения на хората, заети с Ню ейдж идеи. Още във времето, когато провеждах интервюта, свързани с бакалавърската ми работа, попадах на разкази, свързани с техниката на медитиране, която този курс предлага.

Описанието започва с предварителните приготовления, пристигането и запознаването с останалите участници. Обърнато е внимание на организацията, структурата и йерархията в курса. Разгледани са ролите на участниците: нови и стари ученици, служещи, организатори, учители, мениджъри на групите за мъже и жени. Обърнато е внимание на създателя на формата на курса – Шри Сатия Нарайян Гоенка.

След всички тези важни уточнения, които се случват в хода на описанието, проследяващо и моите действия след пристигането на този терен, се пристъпва и към описание на всеки един от дните на курса. Това цели (доколкото е възможно) да повдигне „завесата“ над случващото се на един курс, в който от обучаващите се се очаква да усвоят практика на медитиране. В този така фин и статичен процес, действие има, но то не би било забележимо, освен ако изследователят не е също участник в него. Извън системата, която се преподава, онова което би било достъпно за наблюдение от страничен човек би било просто статичен седнал стоеж на близо 160 човека, събрани на едно място в продължение на цял ден. Също така, разбира се, кратки почивки и излизане на мястото, определено за разходка или време за хранене. Единственото постижимо описание на случващото се би било възможно чрез лично участие и разказ от първо лице. И именно така са описани всеки един от дните на курса. От ставането в 4:00 сутринта, през закуската, първите медитации за деня до обяд; обедна почивка и време за хранене, следобедни медитации и вечерна беседа. В рамките на този режим и упражнения се очаква участниците да преминават през свои трансформации, да изпитат определени съпротиви, да стават все по-добри в тренирането на концентрацията и волята си. С отбелязване на тези процеси започва и вечерната беседа във всеки един от дните. Тя има за цел да предложи обяснения на учениците за трудността и неудобствата по време на подобен курс, да даде инструкции за следващия ден, да разяснява основни принципи и концепции, заложи в техниката, като ги обосновава предвид будиската философия, на която почива практиката.

---

³ Подробното им описание е поместено в първа глава на дисертационния текст.

Етнографското описание на практиката „Випасана“ е поместено на 61 страници. Съставянето на материала, свързан с терен Випасана е направено след прибирането ми у дома. Изключение прави снимковият материал, който е направен преди започването и веднага след приключването на курса, когато вече разполагах с личните си устройства. Текстовият материал беше изведен чрез бележки след прибирането ми от курса, но съставянето на пълния корпус от личен разказ и спомени от терена се случи на много по-късен етап. Причина за това е нуждата ми да се отдръпна от терена, да си дам максимално време да осмисля случилото се там. Не мога да скрия, че този ми опит ме бе поставил в сложни и почти кризисни условия, което също ме затрудни максимално при обработката на материала от него, тъй като не знаех как мога да представя максимално обективно подобно преживяване. Способът, чрез който си послужих при описанието на терена ми, нарекох „**постдневник**“. Но това е по-скоро крайният му вариант. Това ще рече, че разказът за терена върви хронологично по дни, но за да „съживя“ максимално спомените си от тези дни, аз си служа със записите, които са пускани на групата всяка вечер (въпросните беседи, с които се сдобих след приключването на курса). Те достатъчно добре ориентират за хронология на инструкциите на преподаване и самата философия, която се следва, като с това ми помагат да подредя спомените и преживяванията си.

Следващият етап от обработката на теренния материал е анализът. Той, както и описанието на терена се опира на **автоетнографията** като подход, което означава, че моите лични преживявания и усещания на курса също се коментират, което е част от цялостния анализ на тази практика. В анализа се търсят връзките между разработената от мен концепция за Ню ейдж култура в първа глава, характерните вярвания и често срещани мотиви и конкретната практика Випасана, която се определя като дълбоко свързана с идеите на Новата епоха. Линиите, които са разгледани в тази насока започват от представата за **общовалидност**, която е заложена в курса по Випасана и която същевременно е водещ мотив в Ню ейдж. Тя се коментира чрез многообразието от националности на участниците, далечните разстояния, които те са преодолели, за да присъстват на курс в страна в Източна Европа и общите правила за всеки един участник. Все пак чрез аргументация се достига до идеята, че общовалидността е непостижимо понятие. В тази заявка за общовалидност се откроява и следващата линия на анализа, а именно съвременната концепция за **глобализация**, която прави възможен свободния и интензивен пренос и употреба на чужди и различни знания и практики, постепенно превърнали се в сбор от глобални емблеми и културни артефакти.

В главата е обърнато отново внимание на начина, по който е организиран курсът, и на факта, че някои елементи от тази организация напомнят за изграждане на една институция за **нормализация**. Анализът на тази линия довежда до индиректните критики, които се отправят към съвременността и начина на живот на съвременния човек чрез самото поставяне на подобен курс в западни условия. Представата, която се гради, е, че хората не използват живота си конструктивно, но могат да бъдат научени на „изкуството на живота“, каквато е и главната заявка на курса. В това обучение основна роля играе човешкото **тяло**. То дава възможност за натрупване на непосредствен опит, за изграждане на **самоличност**, но и за нейното разтваряне. Тялото в тази практика е оградено от редица правила и забрани, които целят да фокусират вниманието именно върху него. Точно тялото е инструментът за усвояване на практиката. Чрез наблюдение на неговите „фини“ и „груби“ усещания (като се започне например от дишането и се достигне до болката) се усвоява идеята за **самоконтрол** и **самонаблюдение**, като постепенно се наслаждава и идеята за **самоусъвършенстване**. В този оформен дискурс играят роля още вярванията, свързани с **прераждане**, **карма** и нейното **изчистване**, както и представата за пълното **освобождение** на човека от цикъла на прераждания. Индиректно се извежда и познатата вече концепция, емблематична за Ню ейдж, а именно идеята „всички сме едно“, тъй като всеки един човек, който извършва своята духовна работа със себе си, помага за благо на цялото човечество и за издигането му на ново равнище (това може да се асоциира с „Епохата на Водолея“). Последната линия на анализ включва представата, че късномодерният човек непрекъснато избягва да мисли края си. Изтласкването на темата за **смъртта** (Ариес, 2003) отново е важна критика в курса Випасана и отново се дискутира индиректно чрез непрекъснатото поставяне на темата за смъртта, както и чрез концепцията за **време**, която се залага чрез самото преминаване през курса и огромната тежест на времето, която всеки участник преживява през дългите часове, прекарани в медитация.

***

В обобщението на тази втора глава се посочва, че терен „Випасана“ е ценна илюстрация на практика, свързана с Ню ейдж културата в съвременността. В него се откриват редица елементи, характерни за тази култура. Регистрирани са принципи и методика, претендиращи за „древен произход“. Практиката Випасана се отнася към идеята за самоусъвършенстване на човека, като предлага методика, в която са дефинирани максимално много детайли как тя да бъде практикувана, за да се превърне в „начин на живот“. Големият проект, заложен в нея, е как човек да се освободи от

земното страдание, но като преди това е осъществил пълноценен живот. Затова какво е пълноценен живот е отговорено чрез елементите на будистката философия, а именно – отсъствието на позитивни или негативни реакции на случващото се и наблюдение на действителността безпристрастно, така както техниката учи да бъде наблюдавана телесността. По този начин се моделира проектът на индивидите, които вземат трайно решение да се отдадат на тази практика, като се „опитомява“ природата на техните реакции. Випасана отговаря на потребността на индивида да победи себе си. Духът трябва да опитоми тялото и техниката показва **как** това да се случи. При достигане до този етап, човек трябва да постигне един проект на съществуване, който далеч надхвърля земното. Чрез подобна грандиозна идея се цели да се постигне хармоничност в земния живот, което най-малкото ще създаде начин да се облекчи безпокойствието на съвремието.

III ГЛАВА: ЖИТЕЙСКИ ПРОЕКТИ: „ЛЕГО“ ЛИЧНОСТИ – ИГРАТА НА ПРЕФОРМУЛИРАНЕ НА ПРОЕКТ И ИДЕНТИЧНОСТ („ТИ НЕ СИ ЗОДИЯТА СИ“)

В полето на Ню ейдж се осъществява усвояването на редица практики за самоусъвършенстване, които често участват при изграждането на житейски проект. Тази обвързаност протича на фона на една изключителна пъстрота от учения, движения, общности, които поставят акценти върху характерни мотиви, част от това поле като човешки потенциал, духовно развитие, здраве и изцеление. Всички те участват в една по-обща представа, която се свързва с идея за настъпване на ново време, наречено Епоха на Водолея. Тъй като това понятие е пряко изведено от астрологичния „език“, то може да се предположи, че астрологията днес играе особена роля в това поле.

Избраният случай, който е описан в трета глава, се концентрира върху начина на постигане и управление на сложната идентичност на човека от постмодерното време чрез астрологични вярвания. Проследява се значението и съвременната употреба на тези вярвания за човешката същност, но не толкова във връзка с предсказване на събития и разгадаване на бъдещето, а като инструмент, чрез който идентичността се сглобява и направлява, което го прави един от начините за самоусъвършенстване. Той до голяма степен играе роля в съставянето на житейски проекти, както и в тяхното управление. Значението на астрологията днес е важен маркер, който разкрива същностни черти на Ню ейдж културата.

Теренът, чрез който тези процеси са изследвани в дисертацията, е наречен терен „Астрология“. В главата се проследява каква е съвременната употреба на астрологията и по какъв начин тази употреба се свързва с Ню ейдж културата. Случаят, през който избрах да осъществя изследването на тези въпроси, е популярен български ютуб канал, посветен на тази тематика. Чрез съдържанието на този канал могат да се изведат някои от главните вярвания и мотиви, които вече бяха идентифицирани като водещи в Ню ейдж културата и са описани в първа глава на дисертационния труд. Центърът, през който е описан този терен, е частният случай на авторката на този канал – Ванеса Виденова. В нейния публичен образ се открояват редица възгледи и форми на практикуване, свързани със знанията, които астрологията предлага за човешката същност, но въз основа на демонстрирани Ню ейдж идеи. Допълнителен аргумент в подкрепа на избора ми да се занимавам именно с терен, свързан с астрология, е факт, който вече изтъкнах, и той е, че един от главните синоними на Ню ейдж – словосъчетанието „Епоха на Водолея“ е пряко изведено от астрологичния „език“.

Началото на главата е необходимо да запознае читателя с някои основни линии на случая, а именно коя е Ванеса Виденова, как е построен нейният ютуб канал, какви теми се дискутират в него. В тази глава теренното описание върви синхронно с анализа и този подход е предпочетен за по-добро възприемане на данните от терена. Дава се подробна информация за структурата на канала Vansastrology и за изграждането на публичния образ на неговата създателка. Обърнато е внимание на аспекта на киберпространството и съвременната комуникационна технология, което е важен шрих, маркиращ отново както процеса на глобализация, така и някои промени при запазването и предаването на знания, обвързани със ситуацията на съвременността. Не по-малко важни на този фон са и пластовете на трансформация в съвременното свързване и комуникация между хората. Тези проблеми не намират по-специално място в текста на дисертацията, поради нейния конкретен фокус, но са важни детайли, които задават редица контексти.

Изследването на терен „Астрология“ се базира на качествен подход на изследване: наблюдение за дълъг период от време (четири години), лично познатство с основателката на канала – Ванеса Виденова, участие в редица прояви, свързани с общността, създадена около него, потапяне в значенията на астрологията, като се изследва нейният „език“, чрез специализираната литература в областта. Използван е и теренен дневник, както и дискурс анализ и схема анализ по отношение на съдържанието на някои клипове и части от дневника.

Чрез изведените данни аз се фокусирам главно върху концепти като самоусъвършенстване и житейски проект. Концептът самоусъвършенстване намира най-силно изражение в разглеждането на начина, по който астрологията функционира, като на това е обърнато специално внимание в параграфа „Усъвършенстване чрез астрология“. Едно от схващанията за астрологията (възприемано като погрешно днес) е, че човешката личност може да бъде описана само чрез 12 астрологични знака. От изследователския случай става ясно, че това всъщност е в пълно противоречие със съвременната представа за астрологично познание. В действителност астрологията е подчертано индивидуалистичен проект. Чрез инструмента „натална карта“ човешката личност се разгръща в една изключителна многопластовост от характеристики и зад всяка от тях стоят огромни полета от информация. Описани са практики и похвати, базирани на тази информация, които Ванеса демонстрира в клиповете си, като с това обучава своите последователи как да управляват тези знания. Това управление всъщност цели да постигне и управление на идентичността, а една такава заявка насочва и към културата на автентичността.

Информацията, която дава астрологията, е разпръсната в множество школи, учения, публичен дискурс, канали като Vansastrology (вид самоучители) и трябва да бъде търсена и тълкувана самостоятелно от всеки заинтересован от тази тема. Групите, формирани на базата на астрологични интереси, са просто сбор от интересувачи се хора, но всеки отделен индивид е свободен да поставя различни акценти в начина, по който си служи с тази информация. Главният инструмент (наталната карта), с който си служи астрологията при съставяне на визия за индивидуалната човешка същност, представлява една „матрица“/ проект на характера на човека. Ако индивидът избере да преживява себе си чрез потенциалите, заложен в този проект, то астрологията предлага и начини за развиването на всеки аспект от него. Дадени са обяснения, чрез които индивидът по-лесно може да приеме и отработи даденостите, които се приема, че притежава, и да развие т. нар. си потенциал, което пък да доведе до формулиране на желания от него проект за „пълноценен живот“. Така се постига едно управление на характера и идентичността, което с други думи значи контрол над личността. Контролът тук отново (като при Випасана) е постигнат от личността върху личността, вместо да бъде търсен в посока външния свят. По този начин човек може да овладее и чувството за безпокойство, тъй като започва да „разбира кой е“ и едновременно с това да преминава през процес на самоизграждане и непрекъснато актуализиране на отговорите за себе си. Тази липса на статичност е в прекрасен синхрон с вече

изведените разбирания за липса на солидност в течната модерност. По този начин астрологията наистина се превръща в „свободно избираема игра“ (Kellner, 1992) и служи на принципа на „биографичната илюзия“, представена от Бурдийо като „подпора на съвкупност от свойства и определения“ (Бурдийо, 1997) при изграждане на житейски разказ.

В тази линия се разглежда и другият значим концепт за изследването, а именно житейски проект. Той е проследен чрез конкретни прояви и демонстрирани трансформации на идеи и възгледи на Ванеса през годините. По-конкретно картината е построена чрез три опорни линии: хранене, сексуална ориентация и работа. Тези три аспекта отговарят на телесност, взаимоотношения, реализация. В тях най-общо казано Ню ейдж отразява и утвърждава принципите си на индивидуализъм, релативизъм, представата за свободния избор и максималното разчупване на „старите“ граници. Разглежда се вегетарианството като част от лайфстайла, обвързан с Ню ейдж. Промяната на възгледите при избора на хранителен режим и философията, свързана с него, е важен шрих, от който проличава вид преформулиране на житейски проект на базата на Ню ейдж концепции. Промяната и в разбиранията по отношение на сексуалната ориентация, както се оказва конкретно в този случай, също е обвързана с Ню ейдж представи и идеи. Наред с това Ню ейдж обръща особено внимание на толерантността, равноправието и автономността на индивидите, защото те гарантират правото на човека да израства духовно и да осъществява вътрешния си потенциал. Тук може да бъде вметнат и факт, който е коментиран в първа глава, а именно че поради тези ценности уязвими групи могат да намерят „убежище“ в редица идеи, принадлежащи към полето на Новата епоха. Професионалната реализация е открояна като последната линия, която оформя визията за житейски проект. Тя отново следва вече маркираните ценности, но се набляга особено много на правото на човека да израства и да се самоусъвършенства чрез работата, която извършва. Индивидуализмът, гъвкавостта и свободата на работния процес са способи, чрез които човек по-лесно може да изразява себе си, необременен от общи правила и рамки. В този смисъл високо ценени са свободните професии и пасивният доход. Коментира се както нуждата от още повече свобода и гъвкавост, така и начините на владене на тази свобода по пътя отново към духовното самоусъвършенстване. Чрез тези три подстъпа съвсем отчетливо се наблюдава моделиране на житейски проект под въздействие на астрологията и в общата рамка на Ню ейдж.

Заклучение

Настоящият дисертационен текст поставя изследване, свързано с един любопитен и трудно уловим културен, религиозен, философски и социален пласт, характерен за съвременния свят, а именно явлението Ню ейдж. С този текст се полага основа за задълбочено и детайлно разглеждане на различни казуси, които са част от многообразието на полето и могат да представят същината, значенията и функцията му както за съвременния свят, така и в частност за България.

Чрез двата основни терена заложи в настоящия дисертационен труд се постига разгръщане на проблематиката свързана с Ню ейдж културата в България. Те са различни и като използвани подходи, и като естество, но водят към обща главна цел: преодоляване на безпокойството, в което индивидите се намират. То се осъществява чрез формулиране (или преформулиране) на житейски проекти, което преминава през идея за самоусъвършенстване чрез определени методики. Тези два процеса са обгърнати от значенията, които Ню ейдж културата носи, и чрез тях се осъществява разбирането за нейното предназначение в социокултурния климат на XXI век, а именно да послужи като едно убежище, в което всеки може да упражнява сложно и дълго извоюваната свобода на постмодерността, като заедно с това има нужния „резервоар“ от похвати, които да помагат тази свобода все пак да бъде направлявана конструктивно и да помага при съставяне на визия за човека.

Астрологичните вярвания днес могат да бъдат използвани за намаляване на безпокойството на индивидите при съставяне на разказ за житейска траектория чрез обяснения за света и най-вече за личността на самия индивид, а когато е нужно и за насоки при промяната ѝ в желаната от него посока. По този начин също се отговаря на изследователския въпрос, заложен в този случай, а именно: *„Как чрез познанието за астрология се постига управление на житейския проект на човека и може ли тя да служи като практика за самоусъвършенстване, която в крайна сметка да постига сглобяването на една постмодерна идентичност?“*

В курса „Випасана“ има заложи конкретни цели, които надхвърлят параметрите на земното съществуване. Все пак ако човек е усъвършенствал уменията си на медитиране, то той поне може да бъде научен на спокойствие и на владеене на собствените си инстинкти, което води до контрол над житейския му проект. Тази уравновесеност би му помогнала да се справя с условията на безпокойството на съвременността. Това е и отговорът на поставения от мен изследователски въпрос по

отношение на този случай: „*Как чрез практика/ техника се постига самоконтрол над личността и поведението при съставянето на индивидуален житейски проект?*“

Чрез редица аспекти на Ню ейдж културата се преодолява дискомфорта при усилието за сглобяване на елементите на идентичността, което представлява трудност в условията на съвременността. Също така широкият корпус от практики и вярвания, който Ню ейдж предлага, е способен да се справя с лишаването на постмодерния човек от закрилата и спасението, което традиционната религия преди е предлагала. Заедно с това се делегира огромна власт в ръцете на индивида и тя се изразява в това той сам да постигне своето лично и личностно спасение като осъществява автономна закрила над себе си поне в земния живот и решаването на земните въпроси на битието.

НЯКОИ ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Опитите ми да погледна на Ню ейдж от всички възможни страни, като комбинирам западни и източноевропейски контексти, академични трудове и теренни данни, ми дават една задълбочена представа за явлението, а направените в текста анализи върху конкретните изследователски случаи, позволяват да бъдат изведени няколко основни извода. На **първо място** в дисертацията се отбелязва, че явлението Ню ейдж е характерно както за западната култура, така и за различни културни контексти, носещи белезите на постмодерността. То е адаптивно, благодарение на процесите на глобализация и възможността различни културни артефакти да бъдат пренасяни и използвани свободно, както и на редица процеси в съвременността, дали възможност за тази свобода на действията.

Като **втори извод**, открит в дисертацията е, фактът че явлението продължава да се мултиплицира в най-различни прояви, засягащи новите форми на комуникация, технологии и съвременна алтернативна духовност и пр. С появата на всяка нова медия например, се разгръщат нови и нови възможности за пренос на данни и за свързване между хората. По отношение на Ню ейдж културата, това позволява тя да се развива синхронно в отделните общности, част от различни култури. Доказателство за това е, че най-различни практики налагат определени общи тенденции, като съществуват по едно и също време в отдалечени части на света.

Като **трети извод** може да се открие, че това явление определено е обвързано с полето на новите религиозни движения, но в много по-висока степен е свързано с културна специфика на съвременността, изразяваща се в култ към автентичността, ускорено развитие на технологични процеси, мобилност, трансформация при формите на свързаност и публичност, нови форми за изграждане на глобални общности и пр. Именно поради това в дисертацията е поддържан изводът, че Ню ейдж има потенциала да бъде разглеждан именно като култура, а не както се разглежда в голяма част от академичните изследвания – като едно от многобройните Нови религиозни движения. Тъй като това поле е толкова огромно и многопластово, е нужно да се определи съвсем ново място за него в академичното познание и това място да бъде развивано и обогатявано с нови изследвания в областта.

Четвърти извод, който е направен в дисертационния труд, е свързан с това, че Ню ейдж културата е един съвременен начин да се отговори както на психологически състояния, свързани с безпокойство, така и на социална трудност човек да

концептуализира личността си. Или с други думи Ню ейдж помага за сглобяване и полагане на собствен разказ, насред обстоятелствата, зададени от глобалния свят, които съставят един много сложен фон на постмодерен „сюжет“, в който индивидът е потопен. Тази функция се свързва с нужда от компенсиране на липсата на ориентири и смисъл при нарушените контури на религиозност в съвременния свят.

Пети извод е дисертационния труд е, че Ню ейдж дава възможност за разнообразие от жизнени проекти, постиганти чрез практики за самоусъвършенстване, които най-вече се фокусират върху търсенето на всевъзможни алтернативи на съвременните общества или отделните им аспекти. Това непрестанно търсене на алтернативи обаче е и вид парадокс, тъй като именно така постигнатите съвременни общества (постмодерни) са своеобразен гарант, който позволява самата алтернативност и я прави възможна благодарение на сложно извоюваната свобода и повдигност в тях.

И накрая, един **шести извод** в труда е направен в методологическо отношение. Той е, че работата с новите движения, които Ню ейдж оформя, дава възможност за прилагане по нов начин или дори прилагане на изцяло нови антроположки методи на изследване. Това е предизвикателство за изследователя, но е и ценна възможност за обогатяване на научния инструментариум, което в крайна сметка е нужно. Нуждата се обуславя именно от вече многократно коментираната висока скорост на културни и социални промени, която прави трудно осъществими изследванията, базирани само на традиционни методи. Налага се тяхното актуализиране или поне изпробване по нов начин.

НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Положени са основите за изграждане и обогатяване на едно ново поле в областта на етнология/антропология в България, а именно полето на Ню ейдж. Темата е оригинална и проблематиката ѝ за пръв път се поставя в България чрез дисертационно изследване в антроположка перспектива.
2. Разработва се нов подход към Ню ейдж от гледна точка на схващанията за *житейски проекти и личностно усъвършенстване*, като Ню ейдж се интерпретира през призмата на възможностите, които дава за индивидуално проектиране на житейските биографии. Това е изцяло нов подход, неизползван в наличните изследвания по темата.
3. Въпреки, че Ню ейдж е много близо до *Нови религиозни движения* и е разглеждан в чуждестранните изследвания предимно в тази перспектива, аз се опитвам да го видя и от една друга гледна точка, а именно – чрез прилагане концепцията за *Ню ейдж култура* за осмисляне на този съвременен социокултурен феномен. Подобен подход не е бил използван в досегашните изследвания, което го прави новаторски и приносен.
4. Изпробвани са някои осъвременени методи на теренно изследване (като например, лично участие, описано чрез теренен „пост“-дневник и автоетнография). Те са релевантни на сложността и спецификите при работа с Ню ейдж движения и практики, които изискват пълно потапяне в зададеното поле и аналитични инструменти за анализ и автоанализ.
5. Проучени са значими казуси, даващи възможност за дълбинна работа (медитативен обучителен курс в изолирани условия и частен случай, свързан със съвременните употреби на астрология), които досега не са били обект на специално внимание в български контекст.
6. През понятията за *жизнен проект* и *личностно усъвършенстване* са представени практики и методи на съвременния човек за справяне със състоянието на криза, с което се илюстрира връзката личност-култура и възможностите тя да се разбира и интерпретира не само от позициите на психологията, но и чрез културната антропология/етнологията.
7. В контекста на по-голямата картина на хуманитарното поле, настоящото изследване предлага и възможен поглед към очертаване на важни процеси в съвременните общества от западен тип, към които принадлежи и днешна България.

ИЗПОЛЗВАНА БИБЛИОГРАФИЯ В АВТОРЕФЕРАТА

- Ападурай, А., 2006. Свободната модерност. Културни измерения на глобализацията. София: ЛИК.
- Ариес, Ф., 2003. Човекът пред смъртта: Подивялата смърт. София: ЛИК.
- Бауман, З., 2000. Живот във фрагменти: Есета за постмодерната нравственост. София: Лик.
- Бауман, З., 2003. Общността: Търсене на безопасност в несигурния свят. София: Лик.
- Бек, У., 2013. Рисковото общество – по пътя към една друга модерност. София: Критика и хуманизъм.
- Бурдийо, П., 1997. Биографичната илюзия. От: Практическият разум. София: Критика и хуманизъм.
- Кастелс, М., 2004. Възходът на мрежовото общество. София ЛИК.
- Кастелс, М., 2006. Силата на идентичността. София: ЛИК.
- Лиотар, Ж.-Ф., 1999. Постмодерната ситуация. София: Наука и изкуство.
- Робертсън, Р., 2004. Глокализацията: време – пространство и хомогенност - хетерогенност. София, Критика и хуманизъм, pp. 44-70.
- Роза, Х., 2015. Ускоряване. София: Критика-и-хуманизъм.
- Тейлър, Ч., 1999. Безпокойството на модерността. София: Критика и Хуманизъм.
- Тейлър, Ч., 2003. Изворите на Аза. Формиране на модерната идентичност. София: Сонм.
- Фуко, М., 2016. Генеология на модерността. София: Изток-Запад.
- Bauman, Z., 2000. Liquid Modernity. Cambridge: Polity.
- Berger, P., 1967. The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion. New York: Anchor.
- Casanova, J., 1994. Public Religions in the Modern World. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Giddens, A., 1990. The Consequences of Modernity. Stanford: Stanford University Press.
- Giddens, A., 1991. Modernity and Self-identity. Self and Society in the Late Modern Age. Polity Press.
- Granhölm, K., 2013. Esoteric Currents as Discursive Complexes. Religion, 43(1), pp. 46-69.
- Hammer, O., 2001. Claiming Knowledge: Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age. Leiden and Boston: Brill.
- Hanegraaff, W., 1996. New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought. Leiden: Brill.
- Heelas, P., 2006. Spiritualities of Life: New Age Romanticism and Consumptive Capitalism. Oxford: Blackwell.
- Kellner, D., 1992. Popular Culture and the Construction of Postmodern Identities. Modernity and Identity, pp. 141-177.
- Kemp, D., 2004. New Age: A Guide: Alternative Spiritualities from Aquarian Conspiracy to Next Age. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sutcliffe & Bowman, 2000. Beyond New Age: Exploring Alternative Spirituality.
- York, M., 1995. The Emerging Network: A Sociology of the New Age and Neo-Pagan Movements. London: Rowman & Littlefield.
- York, M., 2001. New Age Commodification and Appropriation of Spirituality. Journal of Contemporary Religion, 16(3), pp. 361-372.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- Анелия Манова. 2015. *„Ню ейдж“ културата в България: Практики за самоусъвършенстване и създаване на общността Фалун Дафа*. (сборник „Етнология Академика“ том 12 (под печат)
- Анелия Манова. 2018. *Випасана: „Да виждаш нещата такива, каквито са“*. Изследователски терен. В: Кисикова, М., Д. Парушева (съст.). Възможни и невъзможни терени в етнологията/антропологията. Студентски етнологички срещи – Пловдив 2017. УИ „Паисий Хилендарски“: Пловдив, 119-132 (ISBN 978-619-202-339-3)
- Анелия Манова. 2019. *Ню ейдж културата: възможни подходи и методи на изследване*. В: Стоилова, Е. и Минчева, С. (съст.). „Теренът: традиции и иновации“. Студентски етнологички срещи – Пловдив 2015. УИ „Паисий Хилендарски“: Пловдив, 7-21 стр. (ISBN 978-619-202-516-8)